

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Hedda Ektander

Svenskarna efterfrågar strängare straff

En studie av motiven bakom 2010 års straffskärpningar gällande våldsbrott

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin: HT2015

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	4
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Perspektiv och metod	5
1.5 Material och forskningsläge	5
1.6 Uppsatsens disposition	6
2 STRAFF SOM MÅL	7
2.1 Straff som medel	8
3 SKÄRPSTA STRAFF FÖR ALLVARLIGA VÅLDSBROTT	11
3.1 2010 års straffmättningsreform	12
3.2 Utvärdering av 2010 års straffmättningsreform	13
4 DET KLANDERVÄRDA VÅLDET	14
4.1 Lindomefallet	14
4.2 Minskad tolerans gentemot våld	15
4.3 Utvidning av våldsbegreppet	16
4.4 Våldsstatistik	18
5 DET ALLMÄNNA RÄTTSMEDVETANDET	21
5.1 The roaring twenties	22
5.2 Svenskarnas syn på straff	23

6 ANALYS	25
6.1 Svenskarna efterfrågar strängare straff	25
6.2 Förslag på ändring	27
6.3 Slutsats	27
7 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29
BILAGA 1	32

Summary

The development of violence in the Swedish society is always in question because of its impact on not only each and everyone's personal life, but also on the society as a whole. In 2010 the Swedish government implemented a legislature change regarding the meting out of punishment when an act of violence is committed. The amendment was motivated by a decreasing acceptance towards violence among the Swedes, and therefore a demand of stricter penalties when a crime of violence is committed. During the same year, research regarding the public sense of justice was presented, which showed a surprising result. When presenting the public and several judges with the same case, there was a remarkable distinction concerning what sentence the judge chose and what sentence the public thought that the judge would choose. The outcome of the study lead to the question whether the Swedes actually demands stricter sentences, or if it is in fact merely a lack of comprehension of the Swedish criminal justice system.

This essay examines the motives behind the amendments and also the reported results from them. The question is if the social development as a whole has resulted in a need of stricter sentences regarding violent crimes? The study presents statistic facts, recent research regarding the public's sense of justice as well as the historic change in the attitude towards violence and also how media affects the perception of violent crimes. The conclusion is that the legislative changes are rational as long as the current public perception of the development of violence remains.

Sammanfattning

Våldsutvecklingen i Sverige är ständigt aktuellt i och med dess påverkan såväl på våra privatliv som på samhället i stort. 2010 skedde straffvärdeskärpningar i brottsbalken gällande regleringen av våldsbrott. Lagändringarna motiverades med en minskad våldsacceptans i samhället och därigenom en efterfrågan av strängare straff. Samma år presenterades även en forskningsrapport rörande allmänhetens rättsmedvetande. Rapporten visade att den upplevda bilden av hur domstolar dömer i våldsbrott i själva verket bygger på en betydande missuppfattning. Undersökningarna visade nämligen att svenska folket är av uppfattningen att landets domstolar dömer betydligt mildare än vad de i själva verket gör.

Uppsatsen undersöker de kriminalpolitiska målen som låg till grund för lagändringarna, hur de motiverades samt de resultat som ändringarna hittills har visat. Frågan är om det, i takt med samhällets utveckling, har vuxit fram ett behov av strängare straff rörande våldsbrott i Sverige? I uppsatsen presenteras statistisk samt för området relevant forskning. Det handlar om forskning rörande den samhälleliga våldstoleransen såväl som det allmänna rättsmedvetandet och relationen mellan medier och brott. Arbetet resulterar i slutsatsen att lagstiftandet på området är rationellt så länge samhällets uppfattning av våldsbrottsutvecklingen består.

Förkortningar

BrB

BRÅ

HD

HovR

Kap.

Prop.

SOU

SvJT

SVT

TR

Brottsbalken

Brottsförebyggande rådet

Högsta domstolen

Hovrätten

Kapitel

Proposition

Statens offentliga utredningar

Svensk Juristtidning

Sveriges Television

Tingsrätten

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Det må vara ett djärvt påstående enligt vissa men enligt min mening så bär varje människa på fördomar. Det kan vara fördomar om människor av ett annat etniskt ursprung, grannens nya fru eller det svenska rättssamhället. Många gånger föds fördomar ur okunskap snarare än illvilja, men likväl lever de illvilligt kvar inom oss. Under straffrättsstudierna på termin fem på juristprogrammet så presenterades vi studenter med statistik gällande brottsutvecklingen i Sverige. Jag slogs då utav hur statistiken inte alls levde upp till mina egna fördomar om våldsutsatthet, ökad kriminalitet och samhällsnyttan med långa straff. Summa summarum; uppfattningen att dagens samhälle är att likna vid Gotham innan Batman. Den nya informationen gjorde att jag fick upp ögonen för den straffrättsliga barriär som tycks finnas mellan rättssamhället och de icke-rättslärda som lever i det. Den här uppsatsen ämnar därmed granska de kriminalpolitiska skäl som låg bakom straffvärdeskärpningen rörande våldsbrott 2010. Detta då lagändringarna motiverades med en minskad våldstolerans i samhället och en efterföljande efterfrågan av strängare straff, motiveringar som inte tycks gå jämnt ut med statistiken.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med detta arbete är att undersöka de kriminalpolitiska mål som låg bakom 2010 års straffskärpning rörande våldsbrott, dess motiveringar samt de resultat som lagändringarna hittills visat. Frågeställningen som uppsatsen är ämnad att besvara är om det, i takt med samhällets utveckling, har vuxit fram ett behov av strängare straff rörande våldsbrott i Sverige?

1.3 Avgränsningar

Fokus i studien ligger på våldsbrott och då framförallt misshandelsbrott. Det är inom denna kategori som det största mörkertalet finns varpå det även finns utrymme för eventuellt felaktiga tolkningar av rättsläget. Av samma anledning så har jag valt att inte gå in på djupet rörande förmildrande och försvarande omständigheter vid straffvärdebedömningen, exempelvis gällande återfallsförbrytare och organiserad brottslighet. Även gällande det forskningsmaterial som återkommer i studien, då det flera gånger har innefattat flera brottstyper, ligger fokus på våldsbrott. Ett exempel på detta är BRÅ:s rapport rörande brottsutvecklingen i Sverige 2008-2011, där endast utvecklingen rörande misshandel bedömts som aktuell.

1.4 Perspektiv och metod

I utformandet av denna uppsats har jag använt mig av rättsociologisk metod då jag har studerat samhällsliga förhållanden och hur de påverkar rättsbildning och rättstolkning. Rättsociologin är i ett rättsvetenskapligt perspektiv framför allt intresserad av att studera och söka svar på frågor om rättens ursprung och grund och dess framväxt å ena sidan, och dess konsekvenser och funktioner å andra sidan.¹ Jag har utgått från ett samhällsperspektiv och menar med det samhällets utveckling och dess behov av våldsbrottsreglering. I ett arbete som utreder lagstiftningsprocessen och de kriminalpolitiska målen som låg till grund för lagändringarna blir det med en naturlig förankring intressant att undersöka för- och nackdelar med straffskärpningen.

1.5 Material och forskningsläge

BRÅ har återkommande använts som källa för att få fram såväl långsiktig som samtida statistik rörande brottsutvecklingen i Sverige. Förarbeten har även kommit till användning. Litteratur på området har jag funnit från framförallt Hanns von Hofer, Hans-Gunnar Axberger, Henrik Tham samt

¹ Korling, Fredric och Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, Lund 2013, s.228.

Kristina Jerre. Samtliga är välkända inom sina respektive forskningsområden och jag har därför refererats främst gällande våldsutvecklingen i samhället och det allmänna rättsmedvetandet. I mitt arbete så har jag kombinerat dessa områden för att undersöka samtida lagstiftningsarbete. Straffrätt är ständigt återkommande i såväl doktrin som den allmänna debatten, men med ett rättssociologiskt perspektiv är min förhoppning att skildra påverkan som lagstiftandet har på den allmänna rättskänslan.

1.6 Uppsatsens disposition

Uppsatsen inleds i kapitel två med en kort redogörelse av hur synen på straffets syfte har förändrats över tid. Med en bättre insyn i den samhälleliga förändringen av synen på straff så ökar förståelsen för våldstoleransen i samhället.

I kapitel tre återfinns en presentation av straffskärpningarna rörande våldsbrott som lagstadgades 2010. Där presenteras även de resultat som lagändringarna hittills visat.

Kapitel fyra behandlar den samhälleliga synen på våld och hur den har utvecklats historiskt. Det här kapitlet bygger således vidare på det inledande kapitlet som behandlar straffets syfte. Här presenteras statistik över brottsutvecklingen i samhället och även viktiga faktorer att ha i åtanke vid tolkning av statistik.

I kapitel fem presenteras det allmänna rättsmedvetandet samt på området relevant forskning.

Till sist är kapitel sex ämnat för en analys av det redovisade materialet då även uppsatsens frågeställning besvaras.

2 Straff som mål

Brott och straff är ett mänskligt påfund rörande vad som är rätt och fel som inte går att finna i naturen. Behovet av regler har i sin tur vuxit fram allt eftersom samhällen har tagit form, och skriftliga lagar beräknas idag ha existerat i mer än 4000 år.² Synen på brott och straff har således ändrats, utvecklats och omformats i takt med samhällsutvecklingen. Det var först under andra hälften av 1700-talet och första hälften av 1800-talet som dagens humanistiska idéer fick genomslag inom straffrätten och då till följd av upplysningen. En särskilt framstående upplysningsman inom europeisk straffrätt är den italienska straffrättsteoretikern Cesare Beccaria. Då han, anonymt, utgav sitt mest berömda verk *Dei delitti e delle pene*³ år 1764 så tog han nämligen avstånd från det på den tiden omfattande användandet av tortyr och dödsstraff. Beccaria förespråkade istället långvariga fängelsestraff, då det skulle avskräcka medborgare från att begå brott snarare än att staten skulle hämnas gärningarna med kroppsbestraffningar.⁴

Än idag lever Beccarias strävan efter en mer human straffrätt till viss del kvar i utformandet av den europeiska rätten. Vissa menar till och med att hans tid innebar startskottet på en omfattande förändring av den samhälleliga synen på våld och våldsanvändning. En av dessa förespråkare var Hanns von Hofer, professor emeritus i kriminologi vid Stockholms universitet. Von Hofer drev tesen att alltsedan humanismens intåg på 1700-talet går samhällsutvecklingen gentemot minskad tolerans för smärta och ökad känslighet för våld.⁵ Enligt honom leder den minskade toleransen på lång sikt till att våldsanvändningen i de västerländska samhällena minskar – både när det gäller våldet mellan

² Wallenberg Bondesson, Maria, UR Samtiden, *Brott och straff*, 1:27.

³ Den svenska översättningen är "Om brott och straff".

⁴ Häthén, Christian, *Straffrättsvetenskap och kriminalpolitik: de europeiska straffteorierna och deras betydelse för svensk strafflagstiftning 1906-1931 : tre studier*, Lund 1990, s.42.

⁵ von Hofer, Hanns, *Ökat våld och/eller vidgade definitioner? En empirisk och teoretisk analys av den långsiktiga våldsutvecklingen*, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, vol. 93 årgång nr.2. s.193.

medborgarna och statens användning av våld.⁶ Detta återspeglas i utformningen av rätten genom kriminalisering och straffskärpningar av sådant som tidigare sågs som rättigheter.⁷

2.1 Straff som medel

Att kriminalisering bör vara en sista utväg, ultima ratio, för samhällsproblem är en grundläggande princip inom straffrätten. Principen är uppbyggd på att de tre rekvisiten skada, fara och effektivitet ska föreligga för att kriminalisering av ett handlande ska bli aktuellt.⁸ I korthet innebär de tre rekvisiten att den gärning som är föremål för en kriminalisering måste orsaka en viss skada eller fara för ett skyddsvärt intresse, samt att man måste kunna förvänta sig att kriminaliseringen får något resultat, främst vad gäller den avhållande effekten. Därmed återfinns Beccarias avskräckningstanke sedan 250 år tillbaka i tiden även idag. Att kriminalisera anses däremot ofta som ett enkelt och billigt sätt att få saker under kontroll, speciellt då straffet är böter.⁹

Straffrättens syften motiveras av såväl statspolitiska, etiska som socialpsykologiska skäl. Olika idéer har även fått utrymme inom det straffrättsliga lagstiftandet över tid. Då en lagkommitté tillsattes för att utarbeta en ny, svensk strafflag år 1811 kom dess arbete att till stor del bygga på upplysningsfilosofernas idéer som hade spridits under 1700-talet. Lagkommitténs arbete resulterade sedan i 1864 års strafflag. Strafflagen hade vid den här tiden huvudsakligen allmänpreventiva mål, det vill säga att straffsystemet hade till uppgift att utpeka skadligt beteende och därigenom påvisa vad som var rätt och fel.¹⁰

Ganska snabbt ansågs 1864 års strafflag föråldrad och nytt lagstiftningsarbete tog fart. Det resulterade i sin tur i dagens brottsbalk som antogs av riksdagen 1962 och trädde i kraft 1965. Den ersatte då 1864 års strafflag och grundades

⁶ Sarnecki, Jerzy, *Brottsligheten och samhället*, Lund 2010, s.22.

⁷ von Hofer a.a. s.200.

⁸ Asp, Petter och Ulväng, Magnus, *Kriminalrättens grunder*, Uppsala 2013, s.33.

⁹ Asp och Ulväng a.a. s.33.

¹⁰ Erland, Aspelin, *Straffets grunder – historisk bakgrund*, SvJT 1999, s.108.

på ett mångårigt utredningsarbete. Särskilt tongivande vid utformningen var lundaprofessorn Johan Thyrén och därigenom kom hans tankar kring individualprevention att ta plats i arbetet.¹¹ Preventionstanken går ut på att straffets uppgift är att avhålla gärningsmannen från vidare kriminalitet. Det ska uppnås genom metoder som bygger på avskräckning, oskadliggörande samt förbättring genom vård och utbildning.¹² Asp och Ulväng presenterar, vid sidan av individualprevention och allmänprevention, även vedergällningsprincipen. Vedergällningsprincipen understryker straffets funktion då det handlar om att utöva rättvis vedergällning gentemot offret.¹³

En faktor som dagens straffrättsliga reformer har kommit att influeras av är samhällets efterfrågan av kriminalisering. Med hänvisning till det allmänna rättsmedvetandet motiveras förarbeten och aktualiseras lagreformer. Däremot har användandet av begreppet kommit att förändras. I mitten av 1980-talet tillsattes en kommitté med namnet Fängelsestraffkommittén vars arbete delvis ledde fram till 1989 års påföljdsreform.¹⁴ Genom reformen skedde det en genomgripande förändring av synen på straffets roll i brottsbalken. Bland annat infördes proportionalitetsprincipen som den styrande principen för påföljdsbestämningen.¹⁵ Principen innebär att straff i grunden ska bestämmas i relation till brottets straffvärde, det vill säga i relation till brottets svårhet och klandervärdighet, inom ramen för den straffskala som lagstiftaren försett brottstypen i fråga med. Fängelsestraffkommittén kom även in på diskussionen huruvida det allmänna rättsmedvetandet skulle komma att få utrymme i den straffvärdebedömning som påföljdsval innebär;

¹¹Aspelin a.a. s.120.

¹²Aspelin a.a. s.119.

¹³ Asp och Ulväng, a.a. s.31.

¹⁴ Fängelsestraffkommittén skulle enligt sina direktiv i huvudsak ta sig an att behandla frågor som mer direkt hängde samman med frihetsstraffet.

¹⁵Aspelin a.a. s.125.

”Sammanfattningsvis anser vi att det allmänna rättsmedvetandet har en grundläggande betydelse vid straffvärdebedömningarna. Vi anser emellertid att det inte alltid är möjligt att låta det allmänna rättsmedvetandet bestämma brottens straffvärde. Vidare ställer vi oss tveksamma till våra möjligheter att få en så klar bild av det allmänna rättsmedvetandet att vi kan - utom i stora drag – lägga den till grund för ställningstagandena i straffvärdefrågan.”¹⁶

Drygt 20 år senare gavs det allmänna rättsmedvetandet en annan betydelse då det kommer till lagstiftande. Då regeringen i januari 2010 lade fram sitt förslag på straffskärpningar, i synnerhet rörande grova våldsbrott, kommenterade dåvarande justitieminister Beatrice Ask propositionen som följer;

”Det finns en otålighet ute i det svenska samhället och en uppfattning om att straffen för grova våldsbrott inte ligger i linje med den allmänna rättsuppfattningen.”¹⁷

Vidare hänvisade regeringen till att samhällsutvecklingen hade medfört minskad tolerans gentemot våld, och att det i sin tur manade på lagstiftningsarbetet. Från att det drygt 20 år tidigare varit en tveksam referent, blev således det allmänna rättsmedvetandet den pådrivande faktorn i det straffrättsliga reformarbetet.

¹⁶ SOU 1986:14, s.43.

¹⁷ SVT nyheter, *Regeringen vill ha hårdare straff*, 28 januari 2010.

3 Skärpta straff för allvarliga våldsbrott

Den 1 juli 2010 trädde ett antal lagändringar i BrB i kraft. Det övergripande syftet med lagändringarna var att höja straffnivån generellt för sådana brott som innebär allvarliga angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. Det skulle uppnås genom att höja straffen för allvarliga våldsbrott, öka spännvidden i straffvärdebedömningen samt skärpa straffen vid återfall i brott.¹⁸

Lagändringarna kan ledas tillbaka till våren 2007 då regeringen tillsatte Straffnivåutredningen, vars arbete resulterade i slutbetänkandet *Straff i proportion till brottets allvar*.¹⁹ Betänkandet ledde i sin tur till propositionen *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.*²⁰. I den ställdes bland annat krav på att straffen för allvarliga våldsbrott bör ligga i mitten av straffskalan och att lägre straff bara ska ges vid förmildrande omständigheter. I Åklagarmyndighetens kartläggning av domstolarnas straffmätning och påföljdsval i våldsbrottsmål under 2006 framgick det att majoriteten av straffen hamnar i den nedre halvan av straffskalan vid utdömande av strafftiden.²¹ HD hade även tidigare konstaterat att det är vanligt att gradindelade brott vid bestämmande av strafftidens längd hamnar relativt nära straffminimum medan den övre delen av straffskalan utnyttjas mer sällan.²² Som nämnts ovan var även en bakomliggande orsak till lagändringarna den minskade våldsacceptansen i samhället och följaktligen en efterfrågan på strängare straff för våldsbrott. I propositionen hänvisade man till att den allmänt ökade välfärden, den tekniska utvecklingen och utvecklingen på andra områden har medfört att risken för att alls drabbas av fysiska skador

¹⁸ Prop. 2009/10:147, s.1.

¹⁹ SOU 2008:85.

²⁰ Prop. 2009/10:147, s.47.

²¹ Åklagarmyndigheten, *Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott*, s.370.

²² NJA 2000 s.612.

eller drabbas av bestående fysiska skador har minskat. Vidare påpekades det att det numera finns en större medvetenhet om att allvarliga våldsbrott innebär att offret inte bara drabbas av fysiskt våld och fysiska skador utan ofta också utsätts för psykiska påfrestningar.²³ Slutligen påpekades även att för låga brott kränker människans rättskänsla.²⁴

3.1 2010 års straffmättningsreform

För att generellt höja straffvärdet för allvarliga våldsbrott gjorde lagstiftaren ett tillägg i 29 kap. 1 § 2st. BrB.²⁵ Tillägget innebär att man ska beakta om gärningen inneburit ”ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.” Den i förarbeten rekommenderade straffhöjningen till följd av tillägget motsvarade 20-30 procent. Genom en uppdelning av straffskalan för grov misshandel var målet att ytterligare höja straffnivån för de allvarligaste fallen av grov misshandel. Uppdelningen innebar att man för ett misshandelsbrott, som är att anse som synnerligen grovt, kan dömas till fängelse i lägst fyra och högst tio år (3 kap. 6 § 2 st. BrB). För annan grov misshandel döms man till fängelse i lägst ett och högst sex år. Det genomfördes även en höjning av straffminimum för grov utpressning samt grovt vållande till annans död från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. För att öka spannet i straffbedömningen gavs tillämpningen av bestämmelser gällande försvårande och förmildrande omständigheter (29 kap. 2-3 §§ BrB) ett ökat utrymme genom att olika förstärkningsord togs bort i lagtexten. Som försvårande omständighet beslutade man även att beakta om brottet utgjorde led i en brottslighet som utövas i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering (29 kap. 2 § 6p. BrB). Dessutom förtydligades att återfall i brott skulle beaktas i skärpande riktning vid straffmätning (29 kap. 4§ BrB).²⁶

²³ Prop. 2009/10:147, s.10.

²⁴ Prop. 2009/10:147, s.48.

²⁵ Lagändringarna, och redogörelse för lagtexten innan ändring, återfinns i bilaga 1.

²⁶ BRÅ rapport 2014:6, s.6.

3.2 Utvärdering av 2010 års straffmättningsreform

Våren 2012 gav regeringen BRÅ i uppdrag att utvärdera vilket genomslag som 2010 års straffmättningsreform fått rörande strafflängderna. Det gjordes genom att bland annat analysera kriminalstatistiken. Då BRÅ presenterade rapporten 2014 så påpekade man att det fortfarande var förhållandevis tidigt att dra säkra slutsatser gällande resultaten. Undersökningarna visade däremot att straffen hade blivit längre, rubriceringarna tuffare och domarna hårdare. Främst har detta skett rörande de grövsta våldsbrotten och särskilt grov misshandel.²⁷ Allra störst genomslag fick den nya rubriceringen synnerligen grov misshandel. Gällande återfallsskärpningen som skedde genom ett förtydligande i 29 kap. 4 § BrB hade den vid tiden för rapporten inte fått någon mätbar effekt.²⁸ Viss kritik framfördes mot implementeringen av straffskärpningarna och lagstiftningstekniken som användes, då man hade valt att i stor utsträckning lagstifta genom förarbeten. Detta hade i sin tur lett till information om ändringarna varit otydlig och bristfälligt användning av straffskärpningarna i praktiken. Lagstiftningsmetoden ansågs, främst av domarkåren, som ineffektivt och stridande mot traditionen.²⁹ Istället framfördes behovet av att genomföra reformen med fokus på straffskalorna för att den skulle ge utslag i rätten.³⁰

I mars 2013 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att överväga och föreslå ändringar av straffskalorna för grov misshandel, rån, grovt rån och grov utpressning. Det bakomliggande syftet var att höja straffnivån för dessa brottstyper. Utredningen motiverades med hänvisning till efterfrågan av strängare straff, och för att straffet ska gå hand i hand med brottet.³¹ Utredningen föreslog i SOU 2014:14 ytterligare straffskärpning för vissa allvarliga våldsbrott.³²

²⁷BRÅ rapport 2014:6, s.25.

²⁸BRÅ rapport 2014:6, s.8.

²⁹BRÅ rapport 2014:6, s.45.

³⁰BRÅ rapport 2014:6, s.70.

³¹ SOU 2014:18, s.12.

³² SOU 2014:18, s.11.

4 Det klandervärda våldet

4.1 Lindomefallet

En oktoberkväll 1990 blev en 89-årig man, E.O., genom våld bragd om livet i sitt hem i Lindome utanför Göteborg. Två män, P.L. och L.L., hade olovligen tagit sig in i huset med föreställningen att en person känd som *Räven* bodde där, med vem de hade avtalat möte för vapenhandel. Då de istället överraskades av den äldre mannen uppstod tumult vilket slutade med att E.O. blev grovt misshandlad och ihjälslagen med sin egen stekpanna. P.L. och L.L. stal därefter nycklar, silverbestick och en tavla och begav sig sedan in mot Göteborg. L.L. åtalades senare för mord och P.L. för medhjälp till mord, men knapphändig bevisning gjorde att det inte gick att fastställa vem utav de två som hade utdelat det dödliga våldet. De båda åtalade erkände visserligen att de befunnit sig på platsen men utpekade sedan varandra som skyldiga till gärningen. Utgången i målet blev att HovR i brist på tillräcklig bevisning ogillade åtalet mot L.L. som av TR dömts för gärningen.³³

Lindomefallet väckte stort engagemang och många frågor. Kritiken låg dels i det faktum att ingen kom att dömas för mordet och dels i den mängd våld som offret utsattes för. En gammal man hade mördats brutalt i sitt hem samtidigt som två personer olovligen befann sig där och rättssamhället misslyckades med att fastställa vem som var skyldig till brottet. Fall som uppmärksammas i media väcker ofta frågor hos allmänheten, och inte sällan efterfrågas därpå ”hårdare tag”. Naturligt uppkom frågan bland allmänheten om man kan begå svåra brott utan att få straff så länge man är två och skyller på varandra?³⁴ Här gick allmänhetens och de rättslärdas åsikt starkt isär. I juridisk mening var utgången i målet solklar.³⁵ Straffrättens stränga beviskrav *bortom rimligt*

³³ RH 1991:51.

³⁴ Jacobsson, Ulla, *”Vi hade ju haft ihjäl en gubbe”*: mordet i Lindome, Stockholm 1995, s.10 ff.

³⁵ Axberger, Hans-Gunnar, *”Det allmänna rättsmedvetandet”*, Stockholm 2000, s.127.

tvivel sätter stor press på brottmålsprocessen men är tydligt i sin innebörd. En gärningsman ska bevisas skyldig bortom rimligt tvivel för att dömas för brott. I Lindomefallet så var ovanligt få presenterade fakta säkerställda utom rimligt tvivel, och följaktligen kunde inte en gärningsman dömas. Sammanfattningsvis är det knappast någon tvekan om att det i efterspelet efter mordet i Lindome rådde stor spänning mellan lagens formella ståndpunkt och det allmänna rättsmedvetandets ställningstagande i utgången av målet.

4.2 Minskad tolerans gentemot våld

Mordet i Lindome upprörde såväl allmänheten som media. Det kan även ses som en milstolpe i framväxten av en medial framställning utav kriminalitet som har ändrat karaktär och blivit mer spektakulär. Även Ester Pollack, docent i journalistik vid institutionen för mediastudier vid Stockholms universitet, har undersökt verklighetsuppfattningen av brott. Enligt Pollack har utvecklingen varit särskild tydlig de senaste två decennierna gällande samhällets fokus på våldet.³⁶ Samtidigt som det rättsliga efterspelet påföljande mordet i Lindome, 1991, tog Ny demokrati plats i riksdagen. Det var även startskottet för det politiska intresset av kriminalisering. Kriminalitet berör och är således ett tacksamt område för politiker att väcka debatt i.³⁷ De svenska deckarförfattarna, vars böcker svämmar över i svenska hem, påverkar dess läsare. Författarna tillsammans med kriminalreportrarna tolkar samhället så som de vill. En sista, betydande faktor som Pollack presenterar är internet som har öppnat många spärrar och således påverkar mediernas rapportering.³⁸ Samtliga faktorer redovisade ovan ger allmänheten en bild av ökad utsatthet för våld i samhället, något som står i rak motsats till verkligheten. Det dödliga våldet har istället minskat stabilt de senaste trettio åren.³⁹

³⁶ Pollack, Ester, *En studie i medier och brott*, Stockholm 2001, s.123.

³⁷ Pollack a.a. s.124.

³⁸ Pollack a.a. s.321.

³⁹ BRÅ rapport 2015:24, s. 17.

von Hofer har presenterat tre iakttagelser som enligt honom förklarar den i samhället stigande känsligheten för våld. Den första iakttagelsen gäller minskade störningar, såväl i vardagen som i stort. Till skillnad från hur det såg ut för 250 år sedan påverkar inte skiftningar i naturen samhällslivet idag i samma utsträckning. Hungersnöd, epidemier, torka och annat som naturkatastrofer för med sig slår inte ut samhällen.⁴⁰ Vidare hänvisar von Hofer till vad han kallar utvidgade standardiseringar och normeringar. Detta gäller inte bara vikter, mått och tid utan även människors liv i stort. Vi lever numera i ett normbaserat samhälle och utrymmet för avvikelser krymper, samtidigt som valmöjligheterna ökar. Den sista iakttagelsen gäller en växande intolerans och ökad känslighet för smärta. I och med samhällsutvecklingen har även utsattheten för smärta och våld minskat. Många sjukdomar har utrotats eller kan behandlas, smärtupplevelser går numera att kontrollera. Till följd av det hamnar människan alltmer sällan i våldsamma eller smärtsamma situationer. I antologin *Våldets mening* behandlar historikern Eva Österberg vårt sätt att tala och skriva om våld. Österberg beskriver bland annat ett, för henne fängslande, framträdande av en polis med lång erfarenhet av polisiärt arbete med barn och ungdomars rörande deras syn på våld. Polisen talade om hur svenska barn idag kan vara märkligt obekanta med vad våld egentligen är; hur det känns att få ett slag, hur blod luktar och hur lätt man kan dö av ett knivhugg om uturen är framme.⁴¹ Precis som von Hofer framför Österberg därmed tesen att fysisk smärta idag är långt ifrån gemene mans vardag.⁴²

4.3 Utvidning av våldsbegreppet

Samhällsutvecklingen har alltså medfört en minskad tolerans gentemot våld i ett längre perspektiv. Det gäller däremot sannolikt i mindre utsträckning de riktigt grova våldsbrotten, exempelvis mord, som alltid har fördömts av allmänheten.⁴³ Om toleransen minskar, är det alltså framförallt de brott som samhället inte tog avstånd från i samma utsträckning tidigare som ”fyller på”

⁴⁰ von Hofer a.a. s.197.

⁴¹ Österberg, Eva och Lindstedt Croneberg, Marie, *Våldets mening: makt, minne, myt*, Lund 2004, s.24.

⁴² von Hofer a.a. s.198.

⁴³ BRÅ rapport 2014:6, s.9.

statistiken. Handlingar som tidigare tolererades och därmed inte anmäldes alternativt ansågs vara mindre allvarliga.⁴⁴

Parallellt med den minskade toleransen gentemot våld har det även skett en utvidgning av våldsbegreppet. Genom en kort överblick över de senaste sjuttio årens lagstiftningsarbete rörande våldsbrott ser man en tydlig skiftning. Misshandel har gått från att vara en privat företeelse på flera områden till att bli en straffrättslig angelägenhet.⁴⁵ von Hofer dokumenterade i korthet den lagstiftande maktens utvidgning av våldsdefinitionen. Det är således ett illustrativt exempel som visar hur den svenska lagstiftningen sakta men säkert har börjat se på våld som en abnormitet. De årtal som angivits nedan hänför sig till den tidpunkt då åtgärden formellt infördes eller avskaffades; i praktiken kan förändringen ha inträffat både tidigare och senare.

”Utvidgning av våldsdefinitionen;

1944	Grov misshandel faller under allmänt åtal
1957	<i>Missbruk</i> av förälders rätt att aga blir straffbart, även om det enbart inneburit lindrig misshandel, genom att SL 14:16 upphävs
1965	Begreppet misshandel utvidgas till att även omfatta tillfogande av smärta; fängelsestraff införs som normal påföljd i straffskalan.
1965	Förbud mot våldtäkt inom äktenskapet
1969	Förbud mot professionella boxningsmatcher ⁴⁶
1982	Förbud mot kvinnlig omskärelse
1984-2005	Flera utvidgningar av våldtäktsbegreppet
1998	Upprepat våld inom äktenskapet eller samboförhållandet blir ett eget brott (kvinnofridskränkning). ⁴⁷

⁴⁴ von Hofer a.a. s.200.

⁴⁵ BRÅ rapport 2012:13, s.86.

⁴⁶ År 2006 infördes lag (2006:1006) om tillståndsplikt för vissa kampsportsmatcher med syftet att enbart förbjuda sådan kampsport där deltagarnas säkerhet inte är godtagbar. Den nya lagen ersatte därmed lagen om förbud av professionell boxning från och med den 1 januari 2007.

Sammantaget har individrättigheter förstärkts inom familjen, i skolan, i arbetslivet och i samhället i övrigt.⁴⁸ Uppfattningen om vad som betraktas vara våldshandlingar har i sig grundläggande betydelse för såväl offerundersökningar som polisstatistik., inte minst när det gäller misshandel.⁴⁹ Idag så avses rent juridiskt med misshandel alla gärningar där någon uppsåtligt ”tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd”.⁵⁰ Misshandelsbegreppet inkluderar således en mängd olika typer av handlingar; psykningar, knuffar, slag med öppen hand, knivhugg eller arrangemang av bilolyckor som orsakat allvarliga men hos offret.⁵¹

4.4 Våldsstatistik

Ända sedan statistik över anmälda brott började föras under 1950-talet har den ökat stadigt. Anmälda misshandelsbrott har gått från 7 382 stycken år 1950 till 83 324 anmälda brott år 2014.⁵² Om man jämför utvecklingen från 1990 till 2014, har det skett mer än en fördubbling av anmälningarna.⁵³ Trots en ökning i anmälda brott visar offerundersökningar och självdeklarationsstudier att utsattheten för våldsbrott under samma tidsintervall har varit i det närmaste konstant.⁵⁴ De senaste åren har genomsnittligen mellan två och fyra procent av befolkningen utsatts för misshandel varje år. 2013 innebar det 171 000 personer.⁵⁵ Majoriteten av de som utsätts för misshandel uppger att det handlar om en enstaka händelse under året.⁵⁶

⁴⁷ von Hofer a.a. s.200.

⁴⁸ Prop. 2009/10:147, s.10.

⁴⁹ von Hofer a.a. s.195.

⁵⁰ 3. kap. 5-6 §§ BrB.

⁵¹ BRÅ rapport 2012:13, s.68.

⁵² Statistik rörande anmälda brott, hämtad från BRÅ.

⁵³ Statistik rörande anmälda brott, hämtad från BRÅ.

⁵⁴ BRÅ rapport 2012:13, s.70.

⁵⁵ BRÅ kortanalys 2015, s.15.

⁵⁶ BRÅ kortanalys 2015, s.15.

Flera olika faktorer bör ges utrymme då man undersöker statistik. I statistiken över anmälda brott redovisas samtliga händelser som anmälts och registrerats som brott hos polis, tull och åklagare under ett kalenderår. Emellanåt visar det sig under brottsutredningens gång att anmälda händelser de facto inte är brottsliga gärningar, men de syns ändå i statistiken.⁵⁷ Motsatsvis är det endast en del av alla faktiska brott som anmäls till polisen och ju lindrigare brottet är, desto mindre är sannolikheten att det anmäls.⁵⁸ Till följd av skiftande anmälningsbenägenhet finns även ett mörkertal i brottsutvecklingsstatistiken. Mörkertalet definieras som kvoten mellan det faktiska antalet brott och antalet brott som kommer till polisens kännedom. Anmälningsstatistiken har i sin tur inflytande på offerundersökningar vilket kan innebära att vissa brottsformer underskattas i studierna.⁵⁹ Även offrets relation till gärningsmannen har inverkan på huruvida brottet anmäls eller inte.⁶⁰ Grova våldsbrott är däremot överrepresenterade i brottsstatistiken, delvis till följd av att de inte kan förbises.⁶¹

Upptäcktsrisken och anmälningsbenägenheten är således två faktorer som tydligt påverkar anmälningsstatistiken. Som redovisats i tidigare avsnitt har våldsdefinitionen utvidgats, och toleransen för våldet minskat i takt med detta. En annan betydande faktor för den statistiska utvecklingen är kroppsbestraffningar som avskaffats, och även kriminaliserats. 1865 avskaffades mannens rätt att aga kvinnan inom äktenskapet, 1958 avskaffades rätten att aga i folkskolan och först 1979 avskaffades föräldrarnas lagliga rätt att aga sina barn.⁶²

Slutligen kan tabeller och staplar synas ge en svart och vit bild av hur rättsläget ser ut. Det går däremot inte att utgå från att en statistisk ökning är dålig och att en minskning följaktligen är bra. Ett ökat antal anmälda brott

⁵⁷ BRÅ rapport 2012:13, s.16.

⁵⁸ BRÅ rapport 2012:13, s.20.

⁵⁹ BRÅ rapport 2012:13, s.18.

⁶⁰ BRÅ rapport 2012:13, s.14.

⁶¹ BRÅ kortanalys 2015, s.3.

⁶² von Hofer a.a. s.200.

kan bero på att fler anmäler, inte att fler utsätts. Det kan då betraktas som positivt att ett större antal brott kommer till rättsväsendets kännedom.⁶³ Trots att anmälningsstatistiken ökar så ger andra indikatorer en annan bild av våldsbrottsutvecklingen. Fler människor dör inte, eller hamnar på sjukhus.⁶⁴ Vissa år, då statistiken visar på faktisk, tillfällig ökning av misshandel går vanligen också att leda tillbaka till något. Exempel på detta är anmälningsstatistiken mellan 2005 och 2007 och den ökning som noterades då. Något som har förklarats av att det var en osedvanligt stor andel ungdomar i befolkningen de åren, vilket i sin tur resulterade i mer folk i rörelse på offentliga platser.⁶⁵ Den statistiska utvecklingen har däremot inneburit brottsförebyggande satsningar på området. Straffskärpningar för våldsbrott inklusive införandet av en ny straffregel för synnerligen grov misshandel 2010 är exempel på ett ökat politiskt fokus på våldsbrott.⁶⁶

⁶³ BRÅ kortanalys 2015, s.6.

⁶⁴ BRÅ rapport 2012:13, s.67.

⁶⁵ BRÅ rapport 2012:13, s.74.

⁶⁶ BRÅ kortanalys 2015, s.13.

5 Det allmänna rättsmedvetandet

Finns det ett *allmänt* rättsmedvetande, eller skiljer sig människors uppfattning åt för mycket för ett sådant påstående? Det utrymme som skriftlig lag lämnar åt olika tolkningsmetoder har gett *det allmänna rättsmedvetandet* en roll att spela. Rättsmedvetande avser normativa föreställningar om rätten samt kunskaper om och attityder till strafflagstiftning, rättsväsen, brott och påföljder. Problematiken med att konstatera vad som uppfattas som ”det allmänna” ligger i att det inte är lika lätt att utläsa som andra tolkningsmetoder.⁶⁷ Istället är det centralt huruvida det allmänna rättsmedvetandet är eller kan vara en av de legitima faktorer som tillåts påverka rättstillämpningen. Hans-Gunnar Axberger, professor i konstitutionell rätt vid Uppsala universitet, utarbetade en rapport för BRÅ i ämnet 1996. När han i sin analys själv besvarade frågan vilken roll det allmänna rättsmedvetandet ska spela inom rätten uttrycktes följande;

”Kan det vägas in när ”generalklausuler” tillämpas? Är ”det allmänna rättsmedvetandet” en sedvänja? När inget annat ger svar, kan domaren då åberopa ”det allmänna rättsmedvetandet” på samma sätt som ”allmänna rättsgrundsatser” eller ”sakens natur”?⁶⁸

Det allmänna rättsmedvetandet är på inget sätt svart eller vitt, och särskilt inte i den juridiska världen. Axberger sammanställde tre huvudsakliga orsaker till detta i ovan nämnda rapport;

1. ”Det är svårdefinierat.

⁶⁷ Axberger a.a. s.24.

⁶⁸ Axberger a.a. s.30.

2. Det är, om man lyckats definiera själva begreppet, svårt att fastställa ”det allmänna rättsmedvetandets” innehåll.
3. Begreppet associeras med mystiska föreställningar om ”folksjälens” betydelse för lagstiftning och dömande (besläktade begrepp kom att spela en roll i den nazistiska retoriken och politiken).⁶⁹

Trots problematiken kring begreppet är studier av allmänhetens rättsmedvetenhet ändå ständigt relevanta då bristande överensstämmelse mellan lagar och rättstillämpning å ena sidan och rättsmedvetande å andra sidan förväntas minska laglydnaden.⁷⁰ Det är inte helt främmande att påstå att ett lagstiftningsarbete som i sin helhet strider mot befolkningens uppfattning om rätt och fel svårligen kan kallas demokratiskt. Detta då tanken bakom åberopande av det allmänna rättsmedvetandet är att medborgarnas rättsuppfattning ska vara också lagens rättsuppfattning. Sättet att bruka det allmänna rättsmedvetandet i vardagligt språkbruk och i den offentliga debatten syftar ofta till att förstärka en argumentation, ge legitimitet åt en politisk ståndpunkt eller värdering.⁷¹

5.1 The roaring twenties

Ett illustrativt exempel från USA då lagstiftaren handlade i strid med allmänhetens rättsmedvetenhet är förbudstiden rörande rusdrycker som rådde mellan 1920 och 1933. Trots att förbudet hade starkt stöd i delar av landet kan man i efterhand konstatera att det orsakade mer skada än nytta. Till följd av korruption och otillräckliga resurser inom de myndigheter som fått i uppdrag att säkerställa att förbudet upprätthölls så blomstrade marknaden för smuggelsprit och illegal sprittillverkning. Då förbudet till slut togs bort så hade en helt ny sorts brottslighet slagit rot genom en ny generation gangsters som infiltrerat såväl politikerna som poliserna. En tid då alkoholkonsumtion i USA var olaglig har istället gått till historien som ”the roaring twenties”, med ett vilt nöjesliv med omåttligt drickande och omfattande korruption.

⁶⁹ Axberger a.a. s.7.

⁷⁰ Axberger a.a. s.41.

⁷¹ Axberger a.a. s.11.

Lagstiftaren handlande i strid med det allmänna rättsmedvetandet och laglydnaden blev därefter.⁷²

5.2 Svenskarnas syn på straff

Den senaste rapporten gällande allmänhetens rättsmedvetande, *Svenskarnas syn på straff*, sammanställdes av kriminologerna Kristina Jerre och Henrik Tham vid Stockholms universitet. Studien ingick i ett större nordiskt projekt som undersökte tre typer av rättsmedvetande; det generella, det informerade och det konkreta. I praktiken innebar det att tre grupper fick olika stor mängd information rörande ett begånget brott samt om förövaren och brottsoffret. Den första nivån var så pass abstrakt att kortfattade frågor såsom *Är straffen i Sverige för milda?* ställdes till de deltagande i studien.⁷³ Parallellt med detta fick även en grupp domare svara på samma enkätundersökningar som tidigare använts i det nationella utskicket och fokusgruppsundersökningen. Undersökningen visade att allmänhetens syn på straff varierar mycket beroende på vilken information de tillfrågade har tillgång till.⁷⁴

Generellt framgick det att svenskarna vill ha hårdare straff. Dessutom framgick det att allmänheten genomgående tror att domstolarna dömer betydligt mildare än de gör. I anslutning till det föreslog de tillfrågade ett högre straff än det man tror ges av domstolarna. I en majoritet av fallen (fem av sex fall) så låg den föreslagna straffnivån under vad domarna föreslagit.⁷⁵ I takt med att mer bakgrundsinformation redovisades för deltagarna ändrades även deras inställning till brottets strafflängd. Den förändrade inställningen var däremot inte oberoende av vilket brott som hade begåtts. Ståndpunkten ändrades som mest gällande narkotikabrott, medan bedömningen rörande våldtäktsmål låg kvar på samma nivå. Faktum är att rörande just våldtäkt och relationsvåld låg allmänhetens och domarnas straffnivåer i linje med varandra.

⁷² *Nationalencyklopedin*, förbudstiden.

⁷³ Jerre, Kristina och Tham, Henrik, *Svenskarnas syn på straff*, Stockholm 2010, s.1.

⁷⁴ Brandberg, Ulrika, *Dålig kunskap ger krav på stränga straff*, *Advokaten* Nr. 7 2010 årgång 76.

⁷⁵ Jerre och Tham a.a. s.2.

En förklaring till studiens resultat, som även visats i tidigare studier, är att människan instinktivt svarar att straff är för låga för att visa att man vill ta avstånd från handlingen. En annan förklaring är att allmänheten brukar vilja ha mer straffpåföljder oavsett vilket förslag som presenteras. Då utrymme ges att själv föreslå domar resulterar det ofta i olika kombinationsdomar, exempelvis är det väldigt vanligt att de tillfrågade föreslår ekonomisk kompensation till brottsoffret utöver fängelse.⁷⁶ En tredje förklaring är att allmänheten inte har insikt om vilka straff som faktiskt ges i domstolarna. Slutligen framkom även förklaringen att med mer konkret information förändras kraven på hårda straff. Flemming Balvig, professor emeritus i rättssociologi och kriminologi vid Köpenhamns universitet, som själv har forskat på området och även var initiativtagare till det nordiska samarbetet, är en av de som framfört viss kritik gentemot studien. Balvig lyfte bland annat fram att enkla frågor rörande påföljdsval oundvikligen besvaras med att påföljderna är för korta. Något som, menade han, till stor del låg bakom resultatet i studien. Slutligen så var det ett dåligt deltagande i de olika studierna, något som delvis hänvisades till den relativt omfattande enkäten.⁷⁷

Helt i linje med tidigare forskning inom samma område kom Jerre och Tham fram till att då undersökningar ska göras gällande allmänhetens rättsmedvetande, bör de tillfrågade ges mer information om brottet och de inblandade personerna.⁷⁸

⁷⁶ Jerre och Tham a.a. s.2.

⁷⁷ Jerre och Tham a.a. s.8.

⁷⁸ Jerre och Tham a.a. s.3.

6 Analys

6.1 *Svenskarna efterfrågar strängare straff*

Juridiken finns ständigt i gemene mans vardag. När vi beställer hem varor från internet, gifter oss eller köper en bostad aktualiseras en rad bestämmelser som var för sig kan komma att ändra utgången i affären. Detsamma gäller när någon misstänks för att ha begått ett brott. Att utfallet beror på omständigheterna är en självklar utgångspunkt för en insatt jurist, men vad blir då följden när omständigheterna inte ges utrymme att redovisas för de icke juridiskt insatta? Ester Pollacks forskning har kommit att visa en grundläggande förändring rörande medias brottsrapportering över de senaste decennierna. Brottsstatistik som redovisas utan bakgrund, rubriker som förväntas generera knapptryck och en informationsspridning vars sanningshalt är beroende av utförlig källkritik. Detta leder inte helt oväntat in på den forskning som har lagts fram av Kristina Jerre och Henrik Tham, vilken visar att svenskarna idag tror att domstolar dömer ut mildare straff för våldsbrott än vad de i själva verket gör. Även offerstatistik och självdeklarationsstudier visar att svenskarna upplever sig vara mer utsatta för våld idag än tidigare. Då BRÅ tolkar sin egen brottsutvecklingsstatistik kommer de samtidigt till slutsatsen att brottsutvecklingen och utsattheten för våld har varit ungefär densamma de senaste decennierna. Ökad medvetenhet kan leda till att vissa brott uppmärksammas och att fler upplever att de har utsatts för brott. På motsvarande sätt kan minskad tolerans leda till att fler anser sig utsatta för brott i takt med att definitionerna utvidgas. Mitt i det här finner vi politikerna, som strävar efter ett samhälle som maximerar människors välfärd och frihet samtidigt som det ska minimera riskerna för att dessa människor orsakar varandra lidande genom brott. Det är en svårlöst ekvation som har resulterat i straffskärpningar med motivationen att de efterfrågas av folket, av det allmänna rättsmedvetandet. Även den i samhället minskade våldstoleransen lades fram som skäl för straffskärpning. Vilket

utrymme tillåts det allmänna rättsmedvetandet spela i utformningen av rätten?
Har det, i takt med samhällets utveckling, vuxit fram ett behov av strängare straff rörande våldsbrott i Sverige?

Den inledande redogörelsen för den förändrade synen på straff över de senaste 250 åren visar en totalomvändning gällande straffets syfte. Från att man motiverade bestraffningar utifrån ett hämndbegär till upplysningstankarna och en mer human straffrätt. Synen på våld har förändrats såväl i straffrätten som i samhället i stort, vilket i sin tur påverkar vilka handlingar som tolkas in under våldsdefinitionen. Då BRÅ presenterade sin rapport 2014 gällande effekterna av 2010 års lagändring så konstaterades att de efterfrågade resultatet hade uppnåtts i stor utsträckning. Det framkom att straffen har blivit längre, rubriceringarna tuffare och domarna hårdare. Såväl Straffnivåutredningen som SOU 2014:18 presenterar själva det faktum att skärpta straff inte leder till minskad brottslighet. Inte heller att brottsutvecklingen kan motivera det. Det som gör att behovet beror på en minskad våldsacceptans i samhället, att våldsbrottslighet är mer klandervärd än tidigare. Precis som von Hofer presenterat så har våldet kommit att spela en helt ny roll i samhället de senaste trehundra åren, för att inte säga de senaste trettio åren. Se bara på det faktum att kvinnoaga och barnaga har gått från att vara en privat företeelse, en rättighet, till olagligt och förkastligt. Att det har kommit att bli olagligt har däremot inte inneburit att det har försvunnit. Mörkertalet gällande våldsutövande inom familjen beräknas som stort, och kanske är därför även ovissheten om våldsbrottsutvecklingen detsamma.

Politiska partier ska följa sina väljare, men även försöka påverka dem. Hur kan glappet mellan politiker och allmänhet förklaras? Den ökade politiska användningen av straffrätten för att demonstrera centrala värden i stället för att rikta in sig på vad som minskar brottsligheten tycks leda till högre straff. Kriminalpolitiken ska vara kunskapsorienterad, och inget annat. Som tidigare har nämnts finns det inom de juridiska rättskällorna ett visst utrymme för

olika principer och normer som i sig inte har stöd i lag. Lagstiftaren styrs i det utrymmet lika mycket av rättssystemet som detta styr lagstiftaren. Jerre och Thams studier på området visar att svensken i själva verket som regel inte förespråkar strängare straff, och dessutom att efterfrågan av långa strafftider minskar i takt med att de delges mer information om gärningsmannen och det begångna brottet.

6.2 Förslag på ändring

Nya rubriceringar har rimligtvis större chans att nå fram till allmänhetens kännedom jämfört med exempelvis skärpningar inom straffmätningen. Det var även något som kom upp under utvärderingen av 2010 års reform. Dagens informationsamhälle gör det mycket lätt för oss att ta till oss information. Det sker genom radio, tv och internet och kanske blir det ibland lite för lätt, lite för mycket. Då en tidning kort redogör för ett rättsfall innefattas inte alla de omständigheter som en domstol i sin tur har gått igenom för att komma fram till utgången i målet och besluta om lämplig strafflängd. Flertalet medborgare kommer i själva verket sällan i direkt kontakt med svensk straffrättspraxis. Att man då reagerar på ett alltför mildt straff, eller uppmärksammade fall där den åtalade frikänns i brist på bevis, kan ses som en given följd. Är det för svårt, omständligt och byråkratiskt invecklat för gemene man att själv undersöka sanningshalten i medias brottsrapportering? Eller är det egentligen inte av intresse, mer än att det är dåligt? Forskningen visar nämligen också att då människor presenteras för frågan om ett straff är på rätt nivå så efterfrågar de, oavsett vilket straff det handlar om, istället ett strängare straff. Detta som ett slags undermedvetet driv; brott ska straffas. Om man istället skulle svara nekande på den frågan så skulle man på ett sätt legitimera brottet.

6.3 Slutsats

Jag måste erkänna att min inställning gentemot 2010 års straffmättningsreform har kommit att ändrats alltefter uppsatsen har tagit form. Även jag tycks ha

drabbats av det informationssyndrom som Jerre och Tham presenterade i sin rapport; ju mer information som jag har fått desto mildare har min inställning blivit. En tanke som har slagit mig under arbetets gång är rimligheten i att argumentera för att dagens brottsutveckling inte är oroande. Vad är det som gör att ett besked om att brottsutvecklingen har legat på en relativt stabil nivå de senaste decennierna ska ses som ett lugnande besked? Tänk om detsamma hade sagts om sjukvården, ekonomin eller jämställdheten? I ett land där nästan alla andra sociala indikatorer pekar åt rätt håll kan det knappast ses som triumferande att brottsutvecklingen är horisontell.

Har samhällsutvecklingen medfört ett behov av strängare straff rörande våldsbrott i Sverige? Ja, idag är jag villig att hålla med om detta. Det har varit otroligt intressant att sätta sig in i forskning på området, och emellanåt frustrerande att inse hur verkligheten många gånger inte alls går ett ut med den uppfattningen som finns bland svenskarna. Det har även visat sig att den här missuppfattningen rörande brottsutvecklingen inte har bildats på senare tid. Snarare har den hållit i de senaste decennierna, utan några tecken på att avta. Detta innebär i sin tur att människor i dagens samhälle lever i en, om än missvisande, betydande oro och rädsla inför att bli utsatta för våldsbrott. I och med detta så anser jag att det, i takt med samhällsutvecklingen, har vuxit fram ett behov av straffskärpningar gällande våldsbrott i Sverige. Även om behovet inte kan motiveras med den faktiska utvecklingen så är lagstiftandet på området rationellt så länge samhällets uppfattning av våldsbrottsutvecklingen består. Den uppfattningen är i sin tur upp till såväl den rättskipande makten som den lagstiftande makten att förändra.

7 Käll- och litteraturförteckning

Förarbeten

Prop. 2009/10:147 Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.

SOU 2014:18 Straffskalorna för allvarliga våldsbrott

SOU 2008:85 Straff i proportion till brottets allvar

SOU 1986:13 - 15 Påföljd för brott. Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m.m.

Litteratur

Asp, Petter och Ulväng, Magnus, *Kriminalrättens grunder*, 2., omarb. uppl., Iustus, Uppsala, 2013

Axberger, Hans-Gunnar, *"Det allmänna rättsmedvetandet"*, Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Stockholm, 1996

Häthén, Christian, *Straffrättsvetenskap och kriminalpolitik: de europeiska straffteorierna och deras betydelse för svensk strafflagstiftning 1906-1931 : tre studier*, Lund Univ. Press, Diss. Lund : Univ.,Lund, 1990

Jacobsson, Ulla, *"Vi hade ju haft ihjäl en gubbe": mordet i Lindome*, Nerenius & Santérus, Stockholm, 1995

Korling, Fredric och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013

Sarnecki, Jerzy, *Brottsligheten och samhället*, 1 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010

Pollack, Ester, *En studie i medier och brott*, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Univ., Diss. Stockholm : Univ., 2001, Stockholm, 2001

Österberg, Eva och Lindstedt Cronberg, Marie (red.), *Våldets mening: makt, minne, myt*, Nordic Academic Press, Lund, 2004

Artiklar

Aspelin, Erland, *Straffets grunder – historisk bakgrund*, SvJT 1999, s.108-131

Brandberg, Ulrika, *Dålig kunskap ger krav på stränga straff*, Advokaten nr 7 2010 Årgång 76

Träskman, Per Ole, *Skapas det allmänna rättsmedvetandet av att vi är medvetna eller omedvetna?*, SvJT 2015, s.428-439

von Hover, Hanns, *Ökat våld och/eller vidgade definitioner? En empirisk och teoretisk analys av den långsiktiga våldsutvecklingen*, Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskab, vol. 93 årgång nr.2. s.193-208

Myndighetspublikationer och rapporter

Brottsförebyggande rådet, rapport 2015:24, *Det dödliga våldet i Sverige 1990-2014*

Brottsförebyggande rådet, Kortanalys 2015, *Brottsutvecklingen för vissa brott mot person fram till 2014*

Brottsförebyggande rådet, rapport 2014:6, *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott – utvärdering av 2010 års straffmättningsreform*

Brottsförebyggande rådet, rapport 2012:13, *Brottsutvecklingen i Sverige 2008-2011*

Åklagarmyndigheten, *Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott – en rapport från Åklagarmyndigheten 2007*

Elektroniska källor

Brandberg, Ulrika, *Dålig kunskap ger krav på strängare straff*, Advokaten Nr. 7 2010 årgång 76, tillgänglig: <https://www.advokatsamfundet.se/Advokaten/Tidningsnummer/2010/Nr-7-2010-Argang-76/Dalig-kunskap-ger-krav-pa-stranga-straff/>, (besökt den 23 november 2015)

Brottsförebyggande rådet, Brott och statistik, Anmälda brott, Tidsserier; Anmälda brott från och med 1950, tillgänglig: <https://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik/anmalda-brott.html>, (besökt den 15 december 2015)

Höjer, Henrik, *Alltmer upptagna av våld*, Forskning och Framsteg 7/2010, tillgänglig: <http://fof.se/tidning/2010/7/alltmer-upptagna-av-vald>, (besökt den 3 december 2015)

Jerre, Kristina & Tham, Henrik, *Svenskarnas syn på straff* [Elektronisk resurs], Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm, 2010 http://www.criminology.su.se/content/1/c6/02/14/71/Svenskarnas_syn_p_a_straff.pdf, (besökt 10 november 2015 – 5 december 2015)

Nationalencyklopedin, förbudstiden, tillgänglig:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/förbudstiden>, (besökt den 26 november 2015)

SVT nyheter, *Regeringen vill ha hårdare straff*, 28 januari 2010, tillgänglig:
<http://www.svt.se/nyheter/inrikes/regeringen-vill-ha-hardare-straft>, (besökt den 3 december 2015)

Wallenberg Bondesson, Maria, "UR Samtiden – brott och straff", "*Lagarna och kulturhistorien*", tillgänglig: <http://www.ur.se/Produkter/166308-UR-Samtiden-Brott-och-straft-Lagarna-och-kulturhistorien>, 2011, (besökt den 17 november 2015)

Rättsfallsförteckning

NJA 2000 s.612

RH 1991:51

Bilaga 1

2010 års ändringar i brottsbalken

3 kap

6§

Lydelse fram till och med juni 2010

Är brott som i 5 § sägs att anse som grovt, *skall för grov misshandel* dömas till fängelse, lägst ett och högst *tio* år. Vid bedömande *huruvida* brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller *eljest* visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Lydelse från och med 1 juli 2010

Är brott som *avses* i 5 § att anse som grovt, *döms för grov misshandel* till fängelse i lägst ett och högst *sex* år. Vid bedömande *av om* brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen *har* tillfogat *en* svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller *annars* visat särskild hänsynslöshet eller råhet. *Är brottet att anse som synnerligen grovt, döms dock till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömande av om brottet är synnerligen grovt ska särskilt beaktas om kroppsskadan är bestående eller om gärningen har orsakat synnerligt lidande eller om gärningsmannen har visat synnerlig hänsynslöshet.*

7 §

Den som av oaktsamhet orsakar annans död, döms för *vållande till annans död* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst *sex månader* och högst sex år. Vid bedömande av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas

Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst *ett* och högst sex år. Vid bedömande av om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas

1. om gärningen har innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag, eller
2. om gärningsmannen, när det krävts särskilt uppmärksamhet eller skicklighet, har varit påverkad av alkohol eller något annat medel eller annars gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag.

9 kap.

4 §

Den som *medelst* olaga tvång förmår någon till handling eller underlåtenhet, som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvungne eller någon eller någon i vars ställe denne är, *dömes*, om ej brottet är att anse *såsom* rån eller grovt rån, för *utpressning* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt, *dömes* till fängelse, lägst i *sex månader* och högst i sex år.

Den som *genom* olaga tvång förmår någon till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvungne eller någon i vars ställe denne är, *döms*, om *inte* brottet är att anse *som* rån eller grovt rån, för *utpressning* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt, *döms* till fängelse i lägst *ett* och högst sex år. *Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld eller hot av allvarligt slag eller om gärningsmannen har visat särskild hänsynslöshet.*

29 kap.

1 §

Straff *skall*, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Vid bedömningen av straffvärdet *skall särskilt* beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han haft.

Straff *ska*, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Vid bedömningen av straffvärdet *ska* beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. *Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.*

29 kap.

2 §

Såsom försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet *skall*, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få *betydligt* allvarigare följder än de faktiskt fått,
2. om den tilltalade visat *särskild* hänsynslöshet,
3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller *särskilda* svårigheter att värja sig,
4. om den tilltalade *grovt* utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukar ett särskilt förtroende,
5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom *allvarligt* tvång, svek eller missbruk av *dennes* ungdom, oförstånd eller beroende ställning,
6. om brottet utgjort led i en *brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll*,

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, eller

8. om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn och dess förhållande till en närstående person.

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet *ska*, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få betydligt allvarigare följder än de faktiskt fått,
2. om den tilltalade visat *stor* hänsynslöshet,
3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig,
4. om den tilltalade utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukar ett särskilt förtroende,
5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom tvång, svek eller missbruk av *hans eller hennes* ungdom, oförstånd eller beroende ställning,
6. om brottet utgjort led i en *brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering*

29 kap.

3 §

Såsom förmildrande omständighet vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som är föreskrivet för vissa fall, särskilt beaktas

1. om brottet föranletts av någon annans *grovt* kränkande beteende,
2. om den tilltalade till följd av en allvarlig psykisk störning haft *starkt* nedsatt förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt eller annars till följd av en psykisk störning, sinnesrörelse eller av någon annan orsak haft *starkt* nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande,
3. om den tilltalades handlande stått i samband med hans eller hennes *uppenbart* bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesfråga,
4. om brottet föranletts av stark mänsklig medkänsla eller

5. om gärningen, utan att vara fri från ansvar, är sådan som avses i 24 kap

Om det är påkallat med hänsyn till brottets straffvärde, får dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet

Som förmildrande omständighet vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som är föreskrivet för vissa fall, särskilt beaktas

1. om brottet föranletts av någon annans *uppenbart* kränkande beteende,
2. om den tilltalade till följd av en allvarlig psykisk störning haft nedsatt förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt eller annars till följd av en psykisk störning, sinnesrörelse eller av någon annan orsak haft nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande,
3. om den tilltalades handlande stått i samband med hans eller hennes bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesfråga,
4. om brottet föranletts av stark mänsklig medkänsla, eller

Om det är påkallat med hänsyn till brottets straffvärde, får dömas till lindrigare straff än *vad* som är föreskrivet för brottet.

29 kap.

4 §

Vid straffmätningen *skall* rätten, om förhållandet *inte tillräckligt kan beaktas genom påföljdsvalet eller genom förverkande av villkorligt medgiven frihet*, utöver brottets straffvärde, i *skälig utsträckning* ta hänsyn till om den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott. *Härvid skall* särskilt beaktas vilken omfattning den tidigare brottsligheten haft, vilken tid som förflutit mellan brotten samt *huruvida* den tidigare och den nya brottsligheten är likartade eller brottsligheten i våda fallen är särskilt allvarlig.

Vid straffmätningen *ska* rätten, utöver brottets straffvärde, i *skärpande riktning* ta hänsyn till om den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott, *om inte förhållandet beaktas genom påföljdsvalet eller i tillräcklig utsträckning genom förverkande av villkorligt medgiven frihet*. *Vid denna bedömning ska* särskilt beaktas vilken omfattning den tidigare brottsligheten haft, vilken tid som förflutit mellan brotten samt *om* den tidigare och den nya brottsligheten är likartade eller brottsligheten i båda fallen är särskilt allvarlig.